

ისტორია და კოლექტიური მეხსიერება
History and Collective Memory

Julieta Gabodze

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

**Alexandre Orbeliani, as Researcher and Collector
of Georgian Folk
(According to the new academic four volume
materials of compositions)**

Numerous compositions of one of the leader of 1832 plot – Alexandre Orbeliani (1802-1869), famous Georgian writer of XXI century counts up several tenth artistic texts and more documental-historical and memorial prose samples.

In 2020, Rustaveli National scientific fund has financed the project **“at the source of Georgian Europeism – Publication of Academic four-volume of Al. Orbeliani”**.

Full volume of compositions gives the opportunities to introduce Al. Orbeliani to the reader as Georgian Folk Researcher. His creations can keep Georgian orally transmitted texts, herewith; he is a collector-researcher of Georgian Musical folk, folk traditions and historical monuments and its architect.

Keywords: Folk, publishing, traditions, collector-researcher.

ჯულიეტა გაბოძე

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ალექსანდრე ორბელიანი ქართული ფოლკლორის შემკვრები და მკვლევარი (თხზულებათა ახალი აკადემიური ოთხტომეულის მასალების მიხედვით)

XIX საუკუნის გამოჩენილი ქართველი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწის, რომანტიკოსი პოეტის, დრამატურგის, პუბლიცისტისა და მემუარისტის, პროზაიკოს-დოკუმენტალისტისა და 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთი მეთაურის **ალექსანდრე ორბელიანის (1802-1869)** ჩვენამდე შემორჩენილი მრავალფეროვანი შემოქმედება რამდენიმე ათეულ მხატვრულ ტექსტსა და უფრო მეტ კრიტიკულ, დოკუმენტურ-საისტორიო და მემუარული პროზის ნიმუშს ითვლის. მისი დოკუმენტური პროზის, ისტორიულ-მემუარული და ფოლკლორული ჩანაწერებისა და პუბლიცისტური წერილების გარეშე წარმოუდგენელი იქნება XIX საუკუნის საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და კულტურულ-საგანმანათლებლო სურათის აღდგენა.

ალექსანდრე ორბელიანი იყო ევროპეისტი. იგი მხარს უჭერდა ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრების, საზოგადოებრივი აზრის, კულტურის ღრმა და ყოვლისმომცველ ევროპეიზაციას. „ევროპა არის ლამპარი მთელი ქვეყნისა, განმანათლებელი კაცის გონებისა, მეცნიერება – მოსწავლეთა, სიბრძნე – გამგეთა, და სიკეთილე – კაცობრიობისა“ – წერდა იგი. გამორჩეულია მისი ინტერესი ევროპისადმი, მან საქართველოში პირველმა დაწერა ესეი ნაპოლეონ ბონაპარტეზე. ალ. ორბელიანი, იმავდროულად, თვალს ადევნებდა სხვა ქვეყნებში მიმდინარე ეროვნულ-გამათავისუფლებელ ბრძოლებს და თავისი თხზულებებით პოპულარიზაციას უწევდა მათ. მისი „სიტყვა იტალიისათვის“, რომელშიც ბრძოლის ცეცხლს საქართველოშიც ნატრობს, დაწერილია უფრო ადრე, ვიდრე ჯუზეპე გარიბალდის მორიგი გამარჯვებით შთაგონებული ილია ჭავჭავაძის ცნობილი ლექსი „მესმის, მესმის“.

ალექსანდრე ორბელიანი ქართველ სამოციანელთა სულიერი წინაპარია. იგი ამავე დროს, ზნეობრივი და სულიერი პრინციპებისადმი ერთგულების მაგალითს წარმოადგენდა თანამედროვეთათვის. მისმა მოღვაწეობამ ერთგვარად განსაზღვრა ილია ჭავჭავაძისა და მისი თაობის მსოფლმხედველობა და ცხოვრების სტილი.

ალექსანდრე ორბელიანის პუბლიცისტური წერილების გარეშე წარმოდგენილი იქნება XIX საუკუნის საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და კულტურულ-საგანამანათლებლო სურათის აღდგენა. მართალია, იგი აქტიურად არ ჩართულა 1860-იანი წლების ე. წ. „მამებისა და შვილების“ ბრძოლაში, მაგრამ „ცისკარში“ გამოქვეყნებულ წერილში კრიტიკული აზრის წახალისებით არსებითად ახალთაობელებს დაუჭირა მხარი. მან სასიკეთო როლი შეასრულა ილია ჭავჭავაძის მიერ ქართული სალიტერატურო ენის რეფორმის განხორციელებაში (დაეთანხმა ანბანის გამარტივების აუცილებლობას).

ალექსანდრე ორბელიანი არის ნოვატორი ქართულ მწერლობაში – მის შემოქმედებაში ჩნდება პირველად ლიტერატურული ზღაპარი; განსაკუთრებით ღირებულია მისი მხატვრულ-დოკუმენტური პროზა.

ალექსანდრე ორბელიანი წლების განმავლობაში პატრონობდა ერთადერთ ქართულ ლიტერატურულ ჟურნალ „ცისკარს“. ევროპული განათლების პროპაგანდისტს ძალიან კარგად ესმოდა პრესის როლი და დანიშნულება საზოგადოებრივ წინსვლაში და მომხრე იყო რამდენიმე ჟურნალის ერთდროულად არსებობისა. ამიტომ მიესალმა ილიას „საქართველოს მოამბეს“, ხოლო უფრო გვიან, 1869 წელს, თანამშრომლობა დაიწყო ახალდაარსებულ „მნათობში“.

ინტერესი ალექსანდრე ორბელიანის შემოქმედების მიმართ არასოდეს განელებულა. მის სიცოცხლეშივე დაიბეჭდა რამდენიმე ნაწარმოები ჟურნალ „ცისკარში“, გარდაცვალების შემდეგ კი, 1879 და 1891 წწ. გამოიცა ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ შედგენილი ალ. ორბელიანის ნაწერების ორი პატარა კრებული და ცალკე დაიბეჭდა რამდენიმე ნაწარმოები. 1895 წ. ექვთიმე თაყაიშვილის წინასიტყვაობით გამოიცა მწერლის ისტორიულ-დოკუმენტური თხზულება „აღა მაჰმად ხანის შემოსვლა საქართველოში“, მე-20

საუკუნეში, კერძოდ, 1914 წელს კი სარგის კაკაბაძემ გამოსცა მისი რამდენიმე ისტორიული თხზულება.

მოგვიანებითაც დაიბეჭდა ზოგი ნაწარმოები სხვადასხვა გამოცემაში, თუმცა ეს ზღვაში წვეთია. სამწუხაროდ, მისი შემოქმედების გამოცემას არასოდეს სწყალობდა ცენზურა. ალბათ, ამიტომაც აიკრძალა შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში მე-20 საუკუნის 70-80-იან წლებში მომზადებული ალ. ორბელიანის თხზულებათა სამტომეულისა და შემდეგ რჩეული ერთტომეულის (შემდგენელი ლუბა მეფარიშვილი) გამოცემა. სამწუხაროდ, სტამბაში გადაცემული მთელი მასალა დაიკარგა, გამოცემის მცდელობის ისტორია კი მხოლოდ იმდროინდელმა ოქმებმა შემოგვინახა.

1991 წელს, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ, მკვეთრად შეცვლილმა პოლიტიკურმა ვითარებამ შესაძლებელი გახადა ღიად გამოხატულიყო ინტერესი ალექსანდრე ორბელიანის პიროვნებისა და მისი შემოქმედების სრულყოფილად შესწავლისადმი. სწორედ ამიტომ ჩამოყალიბდა ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება (ხელმძღვანელი როსტომ ჩხეიძე), ჩატარდა ხუთი სამეცნიერო კონფერენცია, დაიწერა საკვალიფიკაციო შრომები და გამოქვეყნდა სამეცნიერო ნაშრომები ალექსანდრე ორბელიანის შემოქმედებისა და მოღვაწეობის შესახებ, თანდათანობით დაიწყო მისი ისტორიული ქრონიკებისა და მემუარული თხზულებების ბეჭდვა, თუმცა ამჯერადაც ვერ მოხერხდა მისი ნაწერების სრულად გამოცემა, რადგან ეს რთული და შრომატევადი საქმე დიდ ადამიანურ და ფინანსურ რესურსს საჭიროებდა.

სამწუხაროდ, დღემდე არ არსებობს მწერლის თხზულებების სრული გამოცემა, რის გამოც შეუძლებელია მისი შემოქმედების სრულყოფილი შესწავლა. ალექსანდრე ორბელიანის ნაღვაწის სრულყოფილად წარმოჩენა ჩვენი ფილოლოგიისა და ლიტერატურისმცოდნეობის გადაუდებელი ვალია, რამეთუ ის ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკურ და ესთეტიკურ ორიენტირად ევროპეიზაციას მიიჩნევს. სწორედ ამიტომ საშურია ამ ნაწერების თავმოყრა და გამომზადება შესაფერისი კომენტარების დართვით.

2020 წელს რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსდა **შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის**

ინსტიტუტის პროექტი „ქართული ევროპეიზმის სათავეებთან – ალ. ორბელიანის თხზულებათა აკადემიური ოთხტომეულის გამოცემა“.

თხზულებათა აკადემიური გამოცემა მეცნიერულ-კრიტიკული გამოცემის უმაღლესი სახეა და იგი სრულად მოიცავს მწერლის შემოქმედებით მემკვიდრეობას. გადასასინჯია ალ. ორბელიანის თანამედროვეთა პირადი არქივები, მოსამებნია მწერლის შემოქმედების ნაწილი, მიმოწერა თუ დოკუმენტური მასალა. XXI საუკუნეში საქართველოში მკვეთრად შეიცვალა პოლიტიკური და იდეოლოგიური ორიენტირები და ხელმისაწვდომი გახდა ყველა აკრძალული საარქივო ფონდი. დღეს კვლევას ბევრად აადვილებს ელექტრონული საძიებო სისტემები.

ალექსანდრე ორბელიანის თხზულებების სრულყოფილ გამოცემაში მასალები ოთხ ტომში ასეთი თანმიმდევრობით განლაგდება: **I ტომი** – მხატვრული ნაწერები (პოეზია, ეპოსი, პროზა, დრამატურგია, თარგმანი); **II ტომი** – პუბლიცისტური და კრიტიკული წერილები; **III ტომი** – დოკუმენტური პროზა და საისტორიო ხასიათის წერილები; **IV ტომი** – ალექსანდრე ორბელიანის მიერ 1832 წლის შეთქმულების საგამომძიებლო კომისიისთვის მიცემული ჩვენებები, ეპისტოლური მემკვიდრეობა და სხვადასხვა.

ალ. ორბელიანის შემოქმედების აკადემიური გამოცემა ხელშესახებად გადაგვიშლის თვალწინ XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნის საქართველოს ცხოვრებას. ის ძვირფასი მასალაა ლიტერატურათმცოდნეთათვის, ისტორიკოსთათვის, პოლიტოლოგებისთვის, ეთნოგრაფებისთვის, კულტუროლოგებისთვის და საფუძვლად დაედება ახალ სამეცნიერო კვლევებს.

მწერლის თხზულებათა სრული გამოცემა საშუალებას მისცემს მკითხველს გაიცნოს ალ. ორბელიანი, როგორც ქართული ფოლკლორის მკვლევარი, რადგან მრავალმხრივია მისი ინტერესი ქართული ფოლკლორის კვლევისას. მისი შემოქმედება მრავლად ინახავს ქართული ზეპირსიტყვიერების ტექსტებს, ამასთან, იგი **ქართული მუსიკალური ფოლკლორის მკვლევარ-შემგროვებელიცაა**. მიხეილ ჩიქოვანის შეფასებით „ალექსანდრე ორბელიანი ქართული ხალხური შემოქმედების, კერძოდ, მისი მუსიკალური ნაწილის შესწავლის წამომწყებია“ (ჩიქოვანი 1975:

211). მისი წერილი „ივერიელთა გალობა, სიმღერა და ღიღინი“ შეიძლება ჩაითვალოს ქართული სიმღერების კლასიფიკაციის პირველ სერიოზულ მცდელობად. ავტორი დაკვირვებით ახარისხებს სიმღერებს ჟანრების მიხედვით:

**სარიტუალო სიმღერები: 1. სამეო – ყმაწვილის დაბადებ-
ბიღგან – „მზე შინა“; 2. ჯვარდაწერილების სალხინო სიმღერები:**

ა) მაყრული, ბ) ღიღინი, გ) როკვის სიმღერა (თუ მესტვირე არ ჰყავდათ). **3. სანადიმო-სალხინო სიმღერები:** ა) ღვთის სადიდებელი, ბ) სადღეგრძელო-მრავლჟამიერი, გ). სამადლობელო-ღიღინი. ავტორი განმარტავს: „უწინდელი ლხინის ამბავი დიახ, ბევრია, მაგრამ ეს მოკლედ ვთქვი, რადგან, გალობისას და სიმღერისას ვლაპარაკობ“ (ორბელიანი 1851). 4. თამაშობა მღერით – „სამაია“. „ბევრი რიგი თამაშობა არის ჩვენში მღერით, მაგრამ ერთ იმათგანს ვიტყვი, იმ თამაშობას და იმ შექცევას სამაია ჰქვია“ – ამბობს ალ. ორბელიანი (იქვე) და განმარტავს ამ სიმღერა-თამაშის ხასიათს. 5. წყლის მოსატანი სიმღერა – „თინა მიდის წყალზედა, ახ, თინანო, თინანო“; 6. ავადმყოფის სიმღერა – „ნანა“; 7. სამგლოვის გალობა – ზარი. „უკეთესი ხმა რაღა უნდა, არაფრისთანა საქმე არ გაკეთდებოდა რა უწინდელს დროს ჩვენში, თუ თავისი საკუთარი სიმღერა არ ეთქვათ რა, არ იქნებოდა... ჩვენს ერსა უღრმეს და უძველეს დროში თავისი საკუთარი მუსიკა, პოეზია ჰქონიათ, რომელთაცა დღეს ზოგიერთმა იციან ის ათასობის წლების გალობანი, ანუ სიმღერანი“ (ორბელიანი 1851). როგორც მკვლევარი ლუბა მეფარიშვილი თავის წერილში წერს: „ხალხური შრომის სიმღერები ეროვნული კულტურის ნაწილია. უნდა ვეძებოთ და აღვადგინოთ ისინი“ (მეფარიშვილი 1971).

ალ. ორბელიანი ასევე ცალკე გამოყოფს **შრომისა და სა-
რიტუალო ხასიათის სიმღერებს:** 1) სიმღერა ვენახის მუშაობისა, 2) ქვევრის გარეცხისა, 3) ყურ-ძნის დაწურვისა, 4) სახლის აშენებისა, 5) მიწის ხვნისა, 6) მიწის დაფარცხვისა, 7) ყანის მომკისა და ნამგლის გალესისა, 8) ძნის მოტანისა, 9) კალოს ლეწისა, 10) ხვავის განიავებისა, 11) საბაროს ურმით წასვლა-მოსვლისა, 12) სიმღერა ჭონა. ბზობის კვირაში დადიან მომღერალნი კაცნი, ჭონა სიმღერას ანზობენ და კვერცხებსა ჰკრეფენ სააღდგომოთ, 13) სხუა და სხუა გვარი ფერხულის სიმღერები, მაგრამ სალხინო ხმები უფრო მრავალია მეტათ, 14) შობის წინაღამეს სიმღერა ალილო:

სახლით სახლათ დადიან კაცნი და ფულებსა ჰკრეფენ ამ ალილოს მომღერალნი.

სხვათა შორის, ალ. ორბელიანის ამ წერილს, რომელიც გამოქვეყნდა ჯერ კიდევ მის სიცოცხლეში ჟურნალში (ორბელიანი 1851), ახლავს რედაქციის შენიშვნა: „მეტად დაავალებდა ავტორი რედაქციას ამ სასიამოვნო სტატიაში ისიც მოეხსენებინა სახელდომ თვითოეული ლექსი, ანუ ჰაზრი თვითოეულის გალობისა, – უკეთუ კიდევ დაგვიწერა დიდად დაუმაძღვებთ. რედ.“ როგორც ჩანს, რედაქცია სთავაზობს ავტორს აღწერილობასთან ერთად გამოაქვეყნოს ამ სიმღერების ტექსტებიც, რაც უდავოდ დიდი შენაძენი იქნებოდა ქართული ფოლკლორის ისტორიისათვის. ცხადია, ეს დიდი და მნიშვნელოვანი საქმე იყო, რომელსაც დიდი ენერგია და სათანადო პროფესიული ცოდნაც სჭირდებოდა, რასაც მწერალი თავს ვერ გაართმევდა. თავად ალ. ორბელიანიც გამოთქვამს ამავე სურვილს, თუმცა იგი უფრო შორს მიდის და ნატრობს: „ვინმემ ეს ხმები შეკრიბოს და ნოტებზე დააწყოს სულ ერთიანად, ის იქნება ისტორიის პირი“ („ცისკარი“ 1851).

ალ. ორბელიანი დიდი ინტერესით მოგვითხრობს სხვა **ხალხური ტრადიციების** შესახებაც, მაგალითად, **ქართული სუფრის ხელოვნებას** განიხილავს წერილში **„ტოლუბაშობა“** (ორბელიანი 1868).

ამ წერილში დაწვრილებით აღწერს ქართული სუფრისა და თავ მსმელის (თამადის) არჩევის წესს, სადღეგრძელოების თანმიმდევრობასა და სიმღერებს სადღეგრძელოთა შორის, ასევე, ახსენებს იმ ჭურჭელს, რომელსაც გამოიყენებდნენ ნადიმის დროს, ესენია: კათხა, კულა, ვერცხლის თასი და სხვ. როგორც ავტორი აღწერს, პირველი სადღეგრძელო სუფრის საპატიო წევრს (ღირსეული გვამს ალ. ორბელიანის ტერმინი – ჯ. გ.) ეკუთვნოდა, რის შემდეგაც მრავალჯამიერს იტყოდნენ, შემდეგ – საეკლესიო გალობას და შემდეგ მოსდევდა „ჩვენი სოფლური საქართველოს სიმღერა“ (ალ. ორბელიანი). საგულისხმოა ერთი ფაქტიც, ავტორი საგანგებოდ აღწერს საშობაო სიმღერებს, მათ შორის, „ალილოს“ და ძალიან საინტერესო ტერმინებით განასხვავებს დასავლურ და აღმოსავლურ სიმღერებს, პირველს **ღიღინებს** უწოდებდნენო, აღმოსავლურს კი – **მრავალჯამიერს**. იქვე ავტორი ნატრობს დასავლური და აღმოსავლური სიმღერების ერთმანეთთან შეერთე-

ბას: „აბა მაშინ იქნება სხვადასხვა საუცხოვო ხმები, სულ ერთმანეთზე უკეთესი“. „მე-19 საუკუნის ბოლოდან, მართლაც, ხალხურ მომღერალთა გუნდებში კიდევ გაერთიანდა ეს აღმოსავლური და დასავლური სიმღერები“ (მეფარიშვილი 1971).

აღ. ორბელიანი მდაბიოთა ლხინს აღწერს წერილში **„მოლხენა ვაზთან“**, რომელშიც საუბრობს სამეურნეო ხალხური ტრადიციების შესახებ. როგორც ჩანს, მას თავად მოუწია ამგვარ ნადიმზე თამადობა და მეტად საყურადღებო ფაქტებიც შემოუნახავს ამ წერილს, მაგალითად, ის, რომ სადღეგრძელო – **საყოველწმინდაო** – ქართული სუფრის საფინალო სადღეგრძელო, როგორც ლუბა მეფარიშვილი შენიშნავს, პირველად აღ. ორბელიანთან ფიქსირდება (მეფარიშვილი 1971). წერილში ამ სადღეგრძელოს დაბადების საინტერესო ისტორიაცაა მოთხრობილი. ამავე წერილში აღ. ორბელიანი იხსენებს, როგორ ურჩია მან გლეხებს, რომ სათანადოდ ეზრუნათ ღვინის შენახვა-დაყენებაზე, რათა უკეთ შეძლებოდათ შემდგომში მისი გაყიდვა.

საკრავებსა და დამკვრელ-მომღერლებს ეძღვნება ვრცელი წერილი **„ჩემი ცთომილება“**. ავტორი ჩამოთვლის ქართულ საკრავებს: სალამური, სტვირი, დიპლიპიტო, დაირა, ასევე დასახელებულია თარი, ჭიანჭური, ზურნა, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ ქალაქურ მუსიკალურ ფოლკლორში თანდათანობით აღმოსავლური მუსიკისა და საკრავების გაბატონებაც იწყება.

აღუქსანდრე ორბელიანი რამდენიმე ცნობილი დამკვრელ-მომღერლის შესახებაც საუბრობს და მათ ბიოგრაფიულ ცნობებსაც უტოვებს შთამომავლობას.

ზაქარია მესტიურეს შესახებ ცნობები სწორედ ორბელიანის ფოლკლორულ ჩანაწერებს შემოუნახავს. ზაქარიას ისე კარგად შეუსწავლია დასავლური და აღმოსავლური სიმღერები, რომ თვით ერეკლე მეფისა და სოლომონ მეფის კარზეც კი მიუღწევია მის სახელს.

ყაზია – ამ მომღერლის აღმოჩენაც აღ. ორბელიანის სახელს უკავშირდება. ეს შერქმეული სახელი ყოფილა უსინათლო მომღერლისა, რომელიც მთელ თელავში და მის მიმდებარე მხარეში განთქმული ყოფილა სიმღერით და იმიტაც, რომ სიბრმავის მიუხედავად, ყველგან დადიოდა და კაკლის ხეებსაც კი ბერტყავდა.

ალავერდა ეროვნებით თათარი (ალ. ორბელიანი – ჯ.გ) თბილისელი მომღერალი, რომელმაც „ქართული ისე იცოდა, როგორც კარგმა მცოდნე ქართველმა“ – წერს ორბელიანი.

როგორც ლ. მეფარიშვილი შენიშნავს, „ალ ორბელიანი ვერ ამჩნევს, რომ ქართულს მოსძალებია აღმოსავლური და ევროპული ჰანგები და საშიშ მდგომარეობას უქმნის ქართულ საკრავებს... და არც ერთი მაგალითი არ გვხვდება იმისა, რომ ალ. ორბელიანი ამ მოვლენას კრიტიკული თვალით უყურებდეს“ (მეფარიშვილი 1971).

ალ. ორბელიანი დაინტერესებული ყოფილა **ისტორიული ძეგლების ისტორიითა და არქიტექტურით**. მწერლის თხზულებების მიხედვით შესაძლებელი იქნება ადვადგინოთ საქართველოს ზოგიერთი რეგიონისა და ძველი თბილისის ცალკეული უბნების ისტორია. ამ მხრივ, მეტად საყურადღებოა მისი წერილები: **„თფილისის ძველი მოზღუდვილობა“**, **„თელავი“** და სხვ. რომლებშიც გადმოცემულია ხალხური თქმულებები, ამ ქალაქების მაშინდელი მდებარეობა და ციხე-გალავანთა აღწერილობა. „მივხედოთ თელავს, მის მდებარეობას“ – წერს ალ. ორბელიანი წერილში „თელავი“. როგორც მკვლევარი გიორგი ჯავახიშვილი მიუთითებს: „ძირძველი ქართული ქალაქის თელავის შესახებ ფრიად მნიშვნელოვან ცნობებს გვაწვდიან ქართული მატანეები, მაგრამ სპეციალური ნაშრომი ამ ქალაქზე, ჩანს, ალექსანდრე ორბელიანზე ადრე არავის დაუწერია“ – (ჯავახიშვილი 1997: 16).

ამრიგად, მეტად მნიშვნელოვანია ალ. ორბელიანი ჩანაწერები ქართული ფოლკლორის ისტორიის მკვლევართათვის, ასევე, საყურადღებო და მეტად ღირებულია მწერლის მიერ გადმოცემული მონათხრობი თბილისის შემოგარენისა და თელავის ოთხი ციხის შესახებ. ვფიქრობთ, მწერლის თხზულებათა სრული ნაწერების აკადემიური გამოცემა კარგი წყარო იქნება მომავალი მეცნიერული კვლევებისათვის. მწერლის უცნობი და ნაკლებად ცნობილი ჩანაწერები შეავსებს და სრულყოფს დღემდე არსებულ ინფორმაციას და ფასდაუდებელ სამსახურს გაუწევს შესაბამისი დარგის მკვლევრებს.

დამოწმებანი:

გელიაშვილი 1997: გელიაშვილი, მ. *ალექსანდრე ორბელიანი და ქართული გალობა* (პირველი სამეცნიერო კონფერენცია). ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება. თბილისი: 1997.

ელიკაშვილი 2003: ელიკაშვილი, ნ. *ალექსანდრე ორბელიანი და ქართული ფოლკლორი*. ჟურნ. კრიტიკრიუმი, N9. თბილისი: 2003.

მეფარიშვილი 1971: მეფარიშვილი ლ. *ალექსანდრე ორბელიანის ჩანაწერები ქართული ხელოვნების შესახებ*. ჟურნ. საბჭოთა ხელოვნება, N7, 1971.

ორბელიანი 1851: ორბელიანი ალ. *ივერიანელების გალობა, სიმღერა და ლიდინი*. ჟურნ. ცისკარი, N1, 1851.

ორბელიანი 1868 ალ. ორბელიანი „ტოლუბაშობა“, ცისკარი. 1868. N2, გვ. 1-20.

ორბელიანი 1861, 1879, 1997: ორბელიანი ალ. *ივერიანელების გალობა, სიმღერა და ლიდინი*. ჟურნ. ცისკარი. 1861. - N1, გვ.141; თ. *ალექსანდრე ჯამ-ორბელიანის ნაწერი და ოთხი ლექსი თ. ვახტანგ ვახტანგის-ძის ორბელიანისა*. თბ., 1879. ჟურნ. ცისკარი. 1997. N9. გვ. 17.

ორბელიანი 1865: ორბელიანი ალ. *ზოგიერთი შემჩნევა*. ჟურნ. ცისკარი. 1865. N8. გვ.1-31.

შიომცილი 2009: შიომცილი, თ. *„ქართული ხალხური დალოცვა-სადღეგრძელოები“ სტუმარმასპინძლობა ქართულ ფოლკლორში*. თბილისი: 2009.

ჩიქოვანი 1975: ჩიქოვანი მ. *ქართული სიტყვიერების ისტორია*. თბილისი: 1975.

ჯავახიშვილი 1997: ჯავახიშვილი გ. *თელავი* (მონოგრაფია). გამოსაცემად მოამზადა გიორგი ჯავახიშვილმა. რედ.: რ. ჩხეიძე. 1997.

Nugesha Gagnidze

Georgia, Kutaisi

Akaki Tsereteli State University

Individual and Collective Memory in the Works of Givi Margvelashvili and Herta Müller

Giwi Margvelashvili (1927-2020), a German-born Georgian writer, and Herta Müller (1957), a Romanian-born German novelist, lived in different cultural spaces under totalitarian regimes. Margvelashvili and Müller demonstrate the ways in which totalitarianism shapes individual